

HEMMA I AFGHANISTAN

Länge levde jag i föreställningen att ju mindre man vet, desto mer får man veta. Alltså reste jag landvägen från Sverige till Indien i augusti 1969 utan att ta reda på något om länderna som ligger där emellan. Lite hade jag naturligtvis snappat upp i skolan och i tidningarna, men om det land vars gräns jag passerade en kväll tre veckor senare visste jag rakt ingenting. Så här långt efteråt minns jag tystnaden. Jag minns mörkret. Jag minns män som satt hopträngda i sina filtår runt lägereldar. Nästa dag, i Herats basarer, mötte jag resliga män med ålderdomliga gevär över axeln som hälsade på varandra med handen tryckt mot hjärtat. Allt var ytterst egendomligt. På Fredagsmoskéns marmorbelagda innergård störtade skönheten emot mig, men jag begrep ingenting.

I bussen på väg söderut, mot Kandahar, stirrade jag ut på det torra, tomma, blekgula landskapet och längtade redan tillbaka.

Det skulle dröja tolv år innan jag kom tillbaka, egendomligt nog till just dessa trakter som jag längtansfullt stirrat ut på från bussfönstret. Då visste jag bättre. Jag hade läst Jan Myrdals *Resa i Afghanistan*, men också Robert Byrons *The road to Oxiana* och Torgny Sommeliuss *Bort genom Asien*. I Peshawars och Quettas fullproppade bokhandlar hade jag hittat både äldre och nyare litteratur om landet på andra sidan gränsen som sedan juldagen 1979 var ockuperat av Sovjetunionen. Därför visste jag vad denna frimodiga uppsyn hos de män jag mött tolv år tidigare berodde på. Jag visste något om arkitekturen, poesin, religionen, befolkningens sammansättning, stormakternas tävlan om inflytandet över detta land som liknats vid ett sädeskorn mellan kvarnstenarna. Tolv år hade gått och så mycket hade hänt. Min plan var att ta mig över gränsen, ta mig till västra Afghanistan varifrån ännu ingen reporter rapporterat, ta mig ut igen. Bortom det fanns inga planer. Föga anade jag att det här landet skulle ta mig i besittning och bli en så väsentlig del av mitt vuxna liv. Om jag reste dit den gången för att avslöja det ryska övergreppet på en liten nation, driven av ilskan över västvärldens flathet inför detta övergrepp, kom jag att återvända till Afghanistan, igen och igen, för att jag kände mig hemma där.

Det är möjligt att det Afghanistan vi lärde känna före krigen inte längre finns: att ryssarna, krigsherrarna, talibanerna förstört det land som gav Torgny Sommeliuss känslan av att om han hoppade från det hustak i Herat som han stod på en dag i slutet av femtiotalet så skulle han landa i bomull. Tjugofem års krig har slitit upp människor från de platser där de levt i generationer, smulat sönder familjestrukturer, ställt afghan mot afghan. Så många har dött. Så mycket lidande. Har det någonsin i vår tid, på denna jord, varit så svårt att vara människa? När jag för boken *Afghanistan* sammanställde ett antal biografier över bemärkta afghaner under denna tid kunde jag inte undgå att känna en sådan sorg över alla dessa unga döda – Abdul Haq, Ahmed Shah Massoud, Najibullah... – men också över alla de omänskliga beslut de tvingats ta, dessa omöjliga ekvationer de varit tvungna att lösa.

Och ändå –

Jag är hembjuden till författaren Waheed Warasta och hans hustru Kaleda Froagh, också hon författare, och medan mörkret sänker sig över Kabul talar han om det ansvar som nu efter krigen åvilar dem som skriver. Han talar om modet att tala klarspråk. Han talar om klokheten att visa återhållsamhet. De berättar att de träffades som flyktingar i Pakistan, gifte sig av fri vilja sedan han bombarderat henne med kärleksdikter – hon nöjde sig med en dikt, den avgörande – och väntar nu sitt första barn som ska födas här, i denna stad där vi till sist sitter i stearinljusens sken och får avstå från att titta på *Fahrenheit 9/11* eftersom elektriciteten är utslagen i kväll. Imam Sahib stannade kvar i byn även sedan ryssarna kommit. Ibland drog de sig undan, gömde sig, fast livet gick på något sätt vidare ändå. Tiden under talibanerna var värre, verkar mer personlig. Det fanns de här i byn som plötsligt en dag var talibaner. Nu anklagade de andra för att inte vara rättroende. Imam Sahibs far var byns talesman. De lockade honom till en plats utanför byn och slog ihjäl honom, sköt två av hans vänner. De? Imam Sahib skakar på huvudet, nej, han vet inte vilka de var. Talibanerna är inte längre talibaner; de där människorna bor kvar i byn. När han får en fråga om hämnd skakar han åter på huvudet och säger att de är landsmän. Livet måste gå vidare.

När jag tidigt en morgon kommer ut på bron och ser upp mot bergen får jag syn på en liten svart prick som sakta rör sig längs bergssidan, uppåt. Ett djur? En människa?

Berget är kallt, nästan lodrätt. Snöklädda toppar runt om. Vi befinner oss i nordöstra Afghanistan, nära gränsen.

Nästa morgon är den där igen, fast nu är sikten klarare. Jag ser att det är en man och hans oxer som sakta rör sig uppåt, steg för steg.

Senare på dagen kan man se dem röra sig högt där uppe, på en lite plåtå. Sakta rör de sig fram och tillbaka på den bit brukbar jord han funnit där uppe.

Anders Sundelin

Afghanistan-Nytt 4/2005